

LA RENAXENSA

31 de Agost

CARTAS DE VIATJE

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

V Y ÚLTIMA.

El meunero, en *Granada-Jitanos, Alhambra, etc. Y á casa.*

Pero lo mès important, lo verdaderament notable y sorprendent de Granada, es la Jitanería. Al través de las vicisituts, guerras, progressos y religions per que ha atravesat Granada, la rassa jitana s' hi ha mantingut pura y castissa; avuy está igual que l dia en que per dret de conquista va ferse senyora y majora dels turons que clouhen Granada.

En aquellas vertents, hont per la forsa fecundant d'aquell sol y d'aquella terra vermelia, las figueras de moro texen boscos y dònan sombra y florexen al temps de las rosas, allá viuen encauats els jitanos. A cada revolt d'aquells caminets defensats per las murallas de figuera, troeu una cova oberta en la terra, un cau qu' arriva algunas vegadas á tenir porta per tancarse, algo que rarament pren la forma d' una barraca...—allá dintre viu una familia. Un polli fermat á la entrada del cau, la percussió de dòs malls demunt d' una enclusa, la cansó monòtona d' una texidora d' espart, vos indica l' industria de 'ls habitants d' aquella cufurna.

Axó quan els jitanos tenen industria. L' ofici mès usual en ells es trafiquejar y esquilar animals, axis es que l'amo

ordinariament es fora de casa ; las donas , per lo regular, travallan l' espart y 'l jonch ó fan escuradents : pero axó, per veurho, es precis buscarho. Lo que si veyen al primer cop d' ull són xicotitas de catorze ó quinze anys, desarrolladas lo suficient per aparentarne vint-y-cinch , qu' entre uns pallingos destrossats , virolats y á tòt ser pintorescos , fan gala d' unas carns colradas y robustas, d' una forma correcta y hermosa y d' una gracia seductora y salvatje.

¡Ab quina maliciosa conciencia balandrejan mandrosamente són cap negre sobre las espatllas, remouen ab desfici els ulls en sas concas clavantlos sobtadament en los vostres, y agitan els llavis perque vejeu las dents més menudas y blancas que veure 's pugan! Aquestas figuras extraordinariás, bellugadissas é indolents, tenen molt de la serp; cautivan y repugnan, y atrauen conservant no sé qué de repulsiu. ¡Quin estrany contrast veure sobre aquell cabell negre llampeguejant blau , una fresca y delicada rosa d' aquells *cármenes*!

Aquesta especie d' odaliscas sembla qu' ensuman la pujada d' un viatjer ; ja de lluny las veyeu galopar cap á vosaltres batent las mans y doblegant són cos ab una flexibilitat purament *jitana*; vos enrottlan y posan la mà sobre la espatlla ab certa franquesa ignocent y llegitima, y en fi, valentse de paraulas las més graciosas y falagueras acaban demanantvos *dos cuartos pa una rosca*, que cediu espontáneament com donariau un bescuity á un mico. Pero llavoras ab el coquetisme més esquisit vos replican que *con dos cuartos no se compra una rosca*, y n' heu d' afajir dòs més.

Una tarde, passejant per aquella accidentada barriada, varen deturarnos dues noyas com d' onze á dotze anys d' edat, que, favor á uns cuants cuartos que las hi donguerem varen ballar un *petaco*, cantant á un temps y accompanyantse ab las mans ellas matexas ; aquest ball y cant son completament orientals: aquell es una sèrie de moviments pausats y voluptuosos , el cant está compost de tons monòtons y melancòlichs que passan á tornarse vius y frenètichs. Aquestas jitanetas anavan descalsas y mitx despulladas; en fi, véurelas, era veure *bayaderas*, ni més ni menos.

Al passar per devant de las covas mòltas vegadas veyeu las jitanas vestidas de coloraynas y fumant, estesas en

terra. La canalleta , nuha de pel á pel, se revolca pe 'ls caminals y las noyas que per la poca edat no deuen compendre 'l valor de la moneda, en lloch de diners vos demanan rosas que s'entortolligan injenuament per las trenas.

Dintre aquell mòn de llibertat , els estranjers esclaman embadalits: *Axó es Espanya!* mentres que nosaltres, menos visionaris qu'ells , no podem menos d' esclamar: *¿Axó es Espanya?*

Potser vos sorprendrà 'l que las jitanas demanin flors, però heu de saber qu' en Granada no hi ha ningù qu' en la solapa ó en la mà dexi de durne; es que n' hi han tantas, es que són tan hermosas, es que 'ls marrechs que las venen saben marejarvos y obligarvos ab tanta gracia y finura que sense saber per qué aneu comprant flors del matí al vespre, prenen eczemple dels russos , alemanys é inglesos , que són els que mès diners hi esmersan.

Pero la conexensa contrèta en Granada , de que mès m' honro y enorgulleixo es la del *Tio Heredia Cortés*, el jitano mès vèll d' Andalusia , el successor per línea directa d' Hernan Còrtes segons ell afirma. Figureuvs en el *Tio Heredia* un home encorvat , magre, negre y d' una talla bastante elevada; tè els ulls colgats entre arrugas, y las galtas sòta unas patillas blancas; du sempre la boca oberta y en el lloch qu' altre temps devian haber ocupat las dents no s' hi veu mès qu' una punta de llengua bravosa que 's belluga sempre com la d' un lloro. Porta un calanyés rataf per sòta 'l qual apunta un mocador vermell ; va espitragat, du á la mà un bastó de sis ó set pams, camina axarençat y s' axuga molt sovint el nas comensant ab el còlze y acabant ab la punta de 'ls dits.

Aquet es el *Tio Heredia*, capitá de 'ls jitanos de Granada, antich modelo d' en Fortuny y noy mimat de tòts els artistas residents enlla de Serra Nevada. Un matí 'l vejerem baxar pe 'ls boscos de la Alhambra; tenia no sè qué de fantàstich y estraordinari. Nosaltres que 'l conexiam ya per la fotografia , 'l reberem fentli una cortesia fins á terra á la que respongué gravement ab un altre d' igual allargantnos la mà ab certa deferència. Al preguntarli yo quina edat tenia, — *Cuatro duros y medio*, — va respondre ab dignitat; pero la veritat es que passa de 'ls noranta. Inmediatament, divisant no gayre lluny una barraqueta de beure, va dirnos

portant la mà al sombrero: *Compañeriyos ¿no vamos á echar una copiya pa l' alegría?*

Varem ensenyarlí un retrato d'en Fortuny que casualment duya mòn company de viatje, y després de contemplar-lo una estona en silenci va llevarse 'l calenyés respetuosament, y ab accent conmogut esclamà: *Láztima de jombre que ze le coma la tierra! Prumas habrá en er mundo, pero nó como la zuya.* Va preguntarnos si haviam conegit à D. Mariano, à nostra resposta afirmativa va fernes una gran barretada. Nos encarregà que cuan vejessim la viuda d'en Fortuny la abrassessim de part sèva. — No pot ser, varem contestarli, no es costum. — ¿No?... preguntà molt sorpres; y baxà 'l cap quedantse uns cuants moments cap-ficat y refleciu. — *Entonse, afegí després, darle un güen apreton de mano.*

Nos encarregà expressions per no sè cuants artistas, nos encomenà qn' en arrivant à Madrid li enviessim unas estisoras — encara esquila — y à mès un parell de sabatas; — «pero, continuà, com las que porto són ja molt vellas, mès valdrà que m' en envihin dòs parells.» Finalment nos oferí sa casa en aquests termes:

— *Ayá onde vean utés una parma mu grande, ayá rice eze giganton; ayá pueen disponer de do ziya de oro. Adios reye jermozo!*

Al sentdemà passarem la tarde en sa cova; las cadiras d' or varen tornarse unes resquicias de cadira que no puajan apenas de terra. El *Tio Heredia* ns dongué visita desde 'l llit — ó cosa qu' ho semblava — nuh de mitx-en-amunt y de mitx-en-avall vestit y calsat.

Un de 'ls detalls mès particular que recordo d'aquell niu, es un Sant-Cristó de relleu qu' apunta en una de las parets al través de mil capas de cals: donchs bè, la tal imatje porta en el cap un calanyés de vellut, prenda fabricada per la primera muller del *Tio Heredia*. Lo demés de la habitació's reduhex tòt à un gran número de plats, ollas, tupins, cassolas, jerros, molls, estisoras, cadiras, un banch, una caxa y un catre, tòt vell, malmés é inservible.

Fins aquí de jitanos; es hora de parlar de la Alhambra.

La impresió que va produhirme aquest alcázar va ser ben poca per no dir nula. Al revés de la Mezquita, la fotografía fa formarne millor concepte. ¿Qué podian inspirarme

aquells patis y salons petits y bruts , emblanquinats úns y restaurats altres , que si aquells fan miseria aquestos fan joguina ? Ho repetexo : la fotografia vos farà formar de la Alhambra un just concepte y millor tal vegada . Lo que sí té aspecte en ella són las torres de fortificació que la enrotllan y las obras comensadas per Cárlos V.

Mès amunt de la Alhambra , dominantla á n' ella , á la ciutat y á la vega banyada pe'l Darro y 'l Genil , s' axeca 'l Generalife . Vè á ser una repetició , pero mès pobre , de la Alhambra ; en un de 'ls seus jardins s' hi veu encara 'l famós xiprer dit *de la Sultana* , protector de 'ls amors de Aben-Amet . D'aquet xiprer es qu' han parlat Chateaubriand , T. Gautier y tots els poetas estranjers qu' han visitat el Generalife , no descuydantse cap d' ells d' endurse 'n una estèlla arrancada de la soca per cert ajegantada .

Aquestas mansions de delicias plenas de surtidors y roses y xiprers y murtas , se compren qu' havian de ser la realisació de 'ls somnis d' en Fortuny que després d' haberhi viscut catorze mesos popularizantla á 'ls ulls de tota la Europa ab els innumerables estudis que hi pintá , se 'n separà prometent tornarhi , prometent abandonar Roma y partir sa futura residencia entre Granada y Sevilla . Desgraciadament no havia d' esser axis ; li estava ja reservat esclusivament un lloch mès gran en la historia del Jeni .

Pero de Granada en Fortuny se 'n endugué un verdader tresor — á mès de sas carteras y fustas — en tapissos , armas , jerracs , rajolas y sobre tòt ab el llibre de reso de Isabel la Católica , comprat per uns cuants mils rals á un canonje d' aquella Catedral — rector de la Universitat — que l' havia cedit per jugarhi á la canalleta de casa sèva .

Tot axó s' ha venut are en Paris á preus fabulosos y al pas que 'ls estranjers en farán gala ensenyantlo en sos museos y tallers , haurem d' escoltar la eterna cantarella de que á Espanya no hi ha res d' Art que valgui la pena .

En Granada ecxistex un museo pertenexent al cónsul de Italia (!) notabilíssim ; una de las preciositats que guarda , es la espasa de Boabdil .

La nostra partida de Granada va ser trista ... El tren nos en tregué á las tres de la matinada : ni 'ns quedá 'l consol de despedirnos d' ella , al temps que 'ns en anessim allunyant . Al passar per Serra Morena , á cada pich , á cada redós de

rocas se m' figurava veurhi la descarnada silueta del cavaller de la *Triste Figura* junt ab la botaruda de son escud. ¡Si vejessiu lo qu' hi viu allá l' heroe de Cervantes! ¡Si vejessiu que ben grabadas estan sas aventuras en aquellas costas áridas, en aquellas timbas espadadas, en aquellas rocas sembradas aquí y allá y decantadas en las vertents de la Serra!

Y cuan arriveu á Argamasilla, á aquell *lugar de la Muncha*, sempiterna planura desperfilada en l' horizont per alguns molins de vent, sens altres visitadors que 'ls remats qu' hi pasturan y 'ls trens que la atravessan, allá, mòt per mòt vos revenen á la memoria els primers capítols del *Quijote*. Qu' alló va ser són bressol no cal pas preguntarho.

A la nit vinent trepitxavam de nou els carrers de Madrit; d' aquesta cort menos adelantada y laboriosa que las estranjerias pero tan corrompuda com ellas, d' aquell Madrit tan atractiu y simpàtic per fora com asquerós sondejat en sas entranyas. Yo estimo Madrit per ser mare y protector d' artistas que són l' orgull d' Espanya, estimo Madrit per sos museos de Pinturas y Arqueolójich, y sa Biblioteca, y sa Armería, y sos grandiosos jardins del Retiro, y sa rònega y pintoresca barriada de las Vistillas al costat de la pomposa Castellana y del Prado; pero al Madrit que fa política y lleys al vol d' un *foi gras* en Lhardy y en Fornos bessant Burdeos y Pale ale á la salut del País; al Madrit que fa amor entre bastidores ó en el *buffet* d' una *soirée*; al Madrit que s' escola en las aristocráticas timbas de Silverio y Dubois, ó en las saturnals de Capellanes; aquest Madrid mort de fam, que menja y beu y fuma y vestex frac á costa de quarantanou provincias que travallan; á n' aquest Madrit el detesto y l' abomino, y m' avergonyex tenirlo per capital de ma Patria y m' fa pujar la rogor á las galtas cuan mirantme per sobre la espatlla 'm diu piadosament: *provinciano!*

Aquestas vulgaríssimas consideracions se m' ocurrian mentres—després d' algunas altres excursions desde Madrit,—el tren nos portava ja cap á Valencia.

Pero lo que m' he proposat més que tòt ab aquestas desgayradas apuntacions d' Andalusia es fer desaparéixer certas preocupacions tradicionals — y com á tals estúpidas — que sobre aquella hermosa provinçia 's conservan. — ¿Qui no está ben convensut y cansat de dir que 'l patró d' aque-

lla terra es l' Os Bertran ? Donchs bè, es veritat que lo que menos he vist allà es travallar, pero he vist també qu'en els camps no queda un pam per plantarhi y qu'en las ciutats res parla de miseria ni dexadesa; ni las mès baxas barriadas. Allà no veureu un carrer dels Ases ó de las Moscas, ni una volta d'en Cirés, allà no veureu un empedrat de carrer com el del nostre carrer d' Alvarez. Un andalús me deya á Madrit—y crech que tenia rahó:—¿Per qué vos feu tanta gala de travalladors al costat nostre els catalans? Si en lloch d' una terra ingrata y árida la tinguessiu fértil y fecunda com la nostra ¿tindria sentit comú el travallar tant com travalleu are?

Y afajexo yo: ¿tenim nosaltres constantment aquell sol abrusador enjendrador de la nyonya y la galvana, enervador de la intel-ligencia mès desarrollada en los païssos frets hont l' home al reconcentrarse la reconcentra també?

Es axis matex molt comú el tatxar de borratxos á 'ls andalusos. Lo únic qu' oposaré contra axó es que durant aquells dias de granja y desconcert en que tot es permés y tòt s'assenta bè, vatj veure dòs sols borratxos, y encara marxant pe 'ls seus propis passos. ¿Qué fòra d' Andalusia si en lloch de la ignocenta manzanailla, els andalussus consumissin such de rehims fins á emborratxarse, allà hont tenen aquells aliments tan forts y aquella temperatura tan cálida?

Altre preocupació es la ganivetada; ni vatj veure donarne cap, ni obrirse solament un ganivet, ni tenir noticia de que durant tots aquells dias ocorregués cap d'aquests incidents tan repugnants com freqüents entre 'l poble bax de Madrit. La classe proletaria d' Andalusia té una vida massa patriarcal y un caràcter massa sociable y franch per resoldre tòtas sas cuestions á ganivetadas.

Qué podrà ser ¿que sigan mentiders ó xerrayres? Aquest defecte—que 'l major ó menor grau d'instrucció aminora en cada persona—es purament una atribució de la rassa semítica y, no causant cap dany ni retrocés á la humanitat, contribueix á donar á 'ls individuos d' aquella rassa la gracia y galanteria que la fan simpàtica.

Y observació última: els calanyesos, els marsellesos, las penjarellas y sarrells y mantellinas blancas estan acabant de desapareixer en las ciutats. Aquellas últimas no las usan

las senyoras sinó en diadas de festa estraordinaria com aquí vestim les criatures de pajesets y cerdanas.

Andalusia al anar denant morir per sí propias moltes antigüas tradicions—traba moltas vegadas pe'l progrés d' un poble—va confrontar ja ab el mòn adelantat sense perdre per xo 'ls atractius que tan popular l' han feta.

Y hem arrivat finalment á Valencia, la rival de Barcelona, la ciutat laboriosa y festiva, terra de travall y poesia, patria en tòts temps d' homes il-lustres. ¿A que deturárnoshi; qui no conex Valencia? ¿Qui no ha sigut testimoni d' aquellas animadas y bulliciosas festas de barri? ¿Qui no ha respirat l' ambient pur y aromós que á las nits ezhala la Glorieta? ¿Qui no ha passat alegre y tranquilment una tarde de Matj, á l' hora de posta, menjant maduxas en una llotjeta d' euras y mareselvas en l' hort de las Jitanas? ¿Y qui, ab dolensa com yo, no ha pres una ayrosa tartaneta que l' ha conduhit al Grau fins á la barca?

Allá vatj recordarme de que devia *despedirme d' Espanya*, y d' aquesta vida nómada d' un viatje artístich, hasta sense comoditats, tan grat al esperit y tan precis per desfogar la imaginació d' un jove. Allá 'ns embarcavam ab cinch cents moltons, en el vapor qu' al sent demà mitx dia devia deixarnos dintre l' port de Barcelona, per tornar á veure una Catedral, una Rambla de las Flors y una Gran-via que no he vist en tota Espanya.

Ab una cláusula sola vuy tancar aquesta crónica de viatje: y es, qu' aquesta excursió, la mes felis que poguem portar á cap mòn company y yo, varem comensarla y acabarla en divendres.

APELES MESTRES.

non li temo que arribin quan ihi pels d' avaro n' hia al circunsur
narr al cauta i lloquerat i el d' andem un miny en el llibre o espri-
-à en edificacions, més que en la ciutat de Vich i en el districte que
-en la província de Lleida.

FERRO-CARRIL DE VICH

Encara que no sia aquest lo verdader nom del ferro-carril de que anem á donar una idea als lectors de LA RENAXENSA, sigans permés anomenar lo aixís pera satisfer nostre amor propi y fernos la il-lusió de que verdaderament possehim una millora de que estavam desitjosos desde 'l moment en que coneguérem las ventatjas que debia proporcionarnos.

Lo carril de Vich que acaba de explotarse, y pendre lloch en la cua dels fets consumats, debia ocupar lo cap ó lloch primer, atesa sa importancia, puig que 'ns emancipa de la tutela de una nació estrangera, que á espensas de nostra mala intel·ligencia, ha sabut retardar la construcció d' aquesta via, pera beneficiar las minas de carbó, fentnos tributaris d' un article que possehim en abundancia, mes no podiam extraure per mancament d' una via cómoda y barata que permetés á nostres carbons fer la competència en baratura, ja que la fan en bondat, als inglesos que fins ara han provehit á la fabricació de la capital de nostre Principat y desgraciadament continuan encara y ho farán fins que lo allargament del camí de ferro arribé al mançó fins á Ripoll.

Y no son solsament las minas de carbó de pedra las que 's beneficiarán ab motiu de nostre ferro-carril, sino las molt poderosas que hi ha al entorn de Ribas, Campdevanol y Campredon de ferro, manganesa, y altres minerals, qual explotació ocupará centenars de brassos fent la riquesa d' aquell país, al mateix temps que enriquirá la Nació qui podrà utilisarse dels richs productes de son sol privilegiat. Algunas d' aquestas minas explotadas ja en los temps dels Romans han estat esperant y esperan encara lo moment favorable pera entregar los richs minerals que guardan en llurs estranyas als intrépits minayres que vulgan obrirse pas al través de las capas de roca que amagan aytals tresors.

Fent cas omís dels demés minerals, y ocupantnos únicamente

ment de la hulla ó carbó de pedra, podem assegurar al nou ferro-carril que jamay acabará lo transport, atesa la gran potència de las minas de Surroca y Ogassa, que si se actualment sols donan unes mil toneladas cada mes pera satisfer las necessitats locals y del entorn, poden donar 4 milions de quintars anuals y aixó per lo espay de mes de dos segles, segons se desprend dels següents datos. Se coneixen quinse capas de diferent amplaria y grossor, pero se poden posar per terme medi á 500 metres de la primera y 3 de gruix, donant cada una 54. 270,000 quintars de carbó. Si are reflexionem que alguna capa té dèu metres de gruix, encara que sols estimem la menor expressió que havem denotat tindrém 814 milions de quintars de carbó que donarán 11000 quintars diaris per lo espay que havem dit de dos segles. Aixó contant ab lo carbó conegut fins en lo dia de avuy, no essent estrany que's trobia alguna nova capa ó que la amplaria de las conegudas se estenguia molt més enllà dels límits estudiats.

Havem dit que nostres carbons fan competència ab los inglesos en bondat. Al dirho havem parlat per boca del enginyer En Bernabé Sanchez Dalp, inspector de minas de Aragó y Catalunya, que al parlar de la bonesa de dits carbons, diu: «dech manifestar que per lo detingut reconeixement que he fet en diferents ocasions de ditas minas y «per los repetits ensaigs que igualment he practicat de sos «carbons me consta que sa qualitat es la mes superior y la «verdadera hulla que produheix al cok y que en res cedeix «als millors carbons de Fransa, Inglaterra y Bèlgica.» Lo enginyer francés Mr. Francisco Esteva Frerejean després de haver probat la gran quantitat de carbó y altres productes, sobre tot de ferro carbonat, diu: «En quant à sa naturalesa y classe son ricas (las minas) perque dits carbons «estan en la classe indisputable de hulla compacta, qual «circunstància la posa fora de tenir un rival millor en lo «mercat, tant per los usos de motor á vapor, com pera fer «cok, y aixís també per qualsevol aplicació metalúrgica é «industrial.» Finalment lo inventor de la pòlvora blanca, nostre estimat mestre de química En Joseph Roura, comparant los experiments que havia fet ab los carbons catalans y en las minas de Fransa y Bèlgica diu: «que ha trobat «que la qualitat y abundó de la hulla que's trau de las mi-

«nas de Surroca y Ogassa en res cedeixen á la que s' explota en Fransa y Bèlgica tenint la satisfacció de afegir que «l célebre Mr. Cockerel, un dels principals propietaris de «minas de Bèlgica, tan coneugut per sus empresas y grans «coneixements en aquesta materia, passant per aquesta capital (Barcelona) y havent examinat units las mostras de «dit fòssil, digué que debia considerarse com carbó superior per totes aquellas operacions á que s' destina tan preciosos combustible.»

En vista de aquestes declaracions y d'altres que podríam continuar de persones molt competents, així nacionals com estranyas, sigans permés preguntar. ¿Per qué un carril de tanta importancia, de tan coneigudas ventatjas, ha sigut l'últim de apareixer en lo estadi de la realitat?

Y no s' creuria que habem parlat de totes sus ventatjes, puig no havem fet esment del gran tràfech que se li espera transportant á Granollers los rics y variats productes aixíss animals com vegetals de la alta montanya, de la plana de Vich, de les afraus del Montseny, dels pobles del Llusanés y de la comarca de Olot, en canvi dels productes colonials y del mitj dia de Espanya, com son farinas, vi, oli, pesca salada, arrós, etc. etc. que ns portará á nosaltres y á tots los pobles de assí ensá, de manera que la industria de transports te afiansat un esdevenir de abundants y productius cambis, que la facilitat de comunicacions anirà augmentant progresivament á proporció que ls pobles, coneixent sos interessos, augmentaran los medis de comunicar-se y de extraure las abundants produccions de son territori que ara no poden vendre ni exportar per falta de camins vehinals, qual necessitat ferá veure nostre ferro-carril.

En la tarda del dia 7 de Juliol tingué lloch la benedicció del ferro-carril que ns ocupa en mitj d' una munió compacta de vigatans que alegres saludavan tan falaguer succés! Desde aquell dia som molts los qui havem recorregut la via y ns havem entusiiasmado contemplant lo gegantí d' algunes construccions y per totes parts la gran solidesa de l' obra. Es cert que no havem vist en las estacions y casetas dels guarda-vías lo luxo de decorats y motlluras que ador-

nan á las del carril de Martorell, mes nos havem fet càrrech quesobreser aixó innecessari no ho permet lo clima molt mes humit é ingrat que 'ns domina, qui luego daria al trast ab uns ornaments que no 'ns son propis. A part de aquest luxo de ornamentació, que confessem ser innecessari, es notable la bonesa, solidesa y fins cert luxo que s' observa en alguns detalls. Res deixan que desitjar los relojes, apàratos telegràfichs y de senyals, la kilometració, y la indicació de rasants. Lo servey es esmerat y puntual.

Lo tros acabat de aquest carril es de 40 kilòmetres. Lo viatger que sortint de Barcelona vol visitarnos al sortir de Granollers cap cambi observarà en la campinya en son primer trajecte, ó sia, fins á la Garriga; al sortir d' aquesta estació observarà luego alguna mudansa; lo terreno no es tant plá: montanyetas que van creixent ocupan lo lloc que ans ocupavan los dilatats camps del Vallés, luego lo terreno es accidentat y tot de sobte veu los vagons enclavats dintre fondos corredors oberts per la escoda y la pòlvora en las vertents de las montanyas del Congost. Los aficionats á la geologia poden estudiar allí las diferents classes de rocas, algunas de ellas de una duresa estremada, lo que dona una idea de lo molt costós que ha sigut á la casa constructora aquesta obra. Al sortir de aquella mena de presó, pot extasiar-se contemplant las més agradables vistas que se li presentan; ara es una petita població, quals cases agrupadas al entorn de la església parroquial, com las ovelles rodejan á son pastor, forman un quadro lo mes pintoresch que pot donarnos la imaginació d'un pintor, quadro animat per las ayguas rundinadoras del Congost produint un efecte mágich; ara es un llarch y artísticament elegant pont de ferro anomenat de ca 'n Palau y després las vistes panoràmicas se succheixen unes á altres, totes variadas, y cada qual mes bonica, mes poética, mes ideal y seductora. Estem segurs que los pessebristes de la Capital se entussiasmarán al véure aytals vistas y las copiarán pera reproduhirles en sos pessebres.

La estació de Ayguafreda situada sobre lo lloc anomenat Abella te una posició deliciosa: las blancas casas de Seba, Brull y Hostalets escampadas per las montanyas del devant forman un panorama sumament encantador, sobretot en la tarde quan lo sol ponent las il·lumina y las fa destacar del color obscur del fondo del quadro.

Aquí acaba lo Congost.
Durant los cinch minuts de espera que fa lo carril en
aquesta estació, nos permetrém donar als lectors una noti-
cia antiga que tal volta ignoran. La paraula Congost està
formada de las dos *Coll* y *Angost*, aixó es, collet estret, pus
realment ho es y ho era mes encara ans de la formació de
la actual carretera provincial de Barcelona á Ribas, en ter-
mes que los carros ó galeras hi passavan ab molta exposi-
ció: á pesar de dita exposició y dels perills inherentés á la
soletat de la via, fou desde molt antich, per ser la mes cur-
ta, la mes usada per los traficants y viatjers, fins á mitjans
del sigle XIII, en que lo comte soberá de Barcelona En Jau-
me lo conqueridor concedí als prohoms de Caldas que la
carretera de Barcelona á Vich passés per sa vila ab prohi-
bició de transitar per lo Congost. Informat posteriorment dit
soberá dels danys que al comers se seguia, retirá sa con-
cessió als calderins y permeté que los viatjers passassen *si-
cut ab antiquo* per *Congusto de Cudines*, com alashoras se
anomenava. Dita escriptura firmada en Barcelona als qua-
tre de las kalendas de Agost (29 de Juliol) de 1274, proba la
gran antiquitat de aquest camí, á pesar de no ser lo mes
segur, que era'l de Caldas, y lo principal ó via romana que
's dirigía desde Ausa (Vich) per Seva, Brull, Coll-formich,
Calma, Tagament, Montengas, Samalm y Granollers. Altre
noticia y marxarém, puig ja s' ou lo xiulet del adminis-
trador.

La església antigua de Ayguafreda fou consagrada per lo
bisbe Godmar en 833 á instancias de Na Emon abadessa de
San Juan de Ripoll, filla de Wifre *lo pelós*. La mateixa fundá
aquí un monastir doble, assó es, en que hi havia reli-
giosos y religiosas ab la deguda separació.

La vila que resguardada dels vents dels Pirineus se 'ns pre-
senta es Centellas: prop d' ella s' hi veuhen las runas de
son castell; lo palau dels comtes se ha transformat en cria-
dero de cucas de seda; la població es fabril y te nomenada
una varietat de panyo de color castanya que porta lo nom
de la vila.

L' altre estació es Balenyá; es lo punt mes alt de la línia,
després de dos minuts de espera, xiula la máquina y al poch
rato se 'ns presenta la plana de Vich.

Plana hermosa, rich plá voltat de montanyetas sembra-

das de blancas casas y de turons coronats de devotas hermitas. Un malograt poeta En Pau Piferrer las compará á hermosas perlas desenganzadas de la corona comtal (Vich).

Altre poeta la ha cantada també, permeteu que continuem algunas de sas hermosas estrofas.

Com lo lliri que ressalta
Dins jardí que mina 'l banya
Ets, Ausona, en la montanya
De las flors la mes gentil.
Tens rieras,
Torrenteras,
Que 't rodejan mes de mil.
Al entorn com colometas
Blancas casas seductorás
Pobles, vilas, á tres horas
Que 't contemplan ab amor.
Linda plana
Que galana
Grat ostenta son verdor.
Tens al cim de cada serra
Blanca hermita encantadora;
En sa falda una pastora
Que vigila 'l remadet:
Sota d'ella,
¡Cosa bella!
Serpenteja un torrentet,
Tens frondosas montanyetas
Que coronan la planura,
Bell Montseny que en sa espessura
Dona abrich al bosquerol:
Prop tas portas
Ricas hortas,
Hont fa niu lo rossinyol.

Lo ferro-carril de Granollers á S. Joan de las Abadessas ha sigut desde molt temps lo somni daurat de la ciutat de Vich. Per aixó celebrá ab grans festas y alegria la aprobaçió de dita vía feta per lo Gobern en lo any 1856 y la adjudicació de la mateixa al Sr. Bengochea en 14 de Febrer de 1863.

Desd' aquella remota fetxa fins al dia 7 de Juliol de enguany ha sufert lo ferro-carril mil contrarietats y destorbs que la ciutat de Vich ha anat observant y sentint com se

senten las injurias del temps y l' desvaneixement de las mes falagueras esperansas. Ha sufert ab los retardaments y se ha alegrat al ovrir als traballadors què ab sas escodas y parpals anayam obrint poch à poch, palm à palm la desitjada via; veié després arribar grans barras de ferro que s' anaván afilarant, y formant dos rallas paralelas sobre las quals corrian mes tart vagons carregats d' objectes indicatius d' un próxim tráfech y d' un gran moviment. Nostre estació ha sigut per llarch temps lo passeig ordinari de tota la gent desocupada y de quants buscant un descans à sas ocupacions han sortit à respirar l' ayre del camp. Cada millora ha sigut una alegria, cada objecte nou una esperansa, esperansa que finalment havem vist realisada, gràcias à la perseverancia de la casa constructora, que à costa de molts sacrificis ha realisat nostre somni daurat y donarà terme à una de las obras mes grandiosas y necessarias per la prosperitat de Catalunya y fins d' Espanya.

¡Gracias, donchs, siguian donadas à dita casa constructora! ¡gracias à nostre ex-diputat à corts En Félix Macià y Bonaplata à quals gestions y ferma perseverancia debem aquesta millora! Y ara que m' permetia dit senyor que li fassiam un prech, ben petit per cert, pero que li estimarà lo autor de la *Historia de Vich*.

Respecte de algunas apreciacions que haviam publicat en dita historia, nos fan algunas observacions lo il-lustrat escriptor públich en Joan Manyé y Flaquer, en contestació de las quals deyam lo dia 24 de Febrer de 1857, en lo *Diari de Barcelona*: «La ciutat que envia à totas parts fills treballadors que la donan à coneixer ab ventatje, y quals habitants tenen acreditada sa intel·ligència y laboriositat» (paraulas de J. M. y F.) no menos que «sa aptitud per tota mena de traballs» desitja ab deliri desferse del cercle opressor que la restreny y empéndre un moviment de espansió que la fassa desenrotllar vistosa y gallarda al devant de las generacions esdeveniradoras. Lo ferro-carril unit à las demés vias de comunicació dels demés pobles de la montanya, pot esser un dels principals agents que ajudin à lograr aquest benefici: per això lo veynat de Vich ha celebrat ab desusada alegria sa concessió y espera ab gran impaciencia oure lo primer xiulet de la màquina locomotora VICH, què ha de ressonar per tot l' àmbit de nostras comarcas.»

Demanem, donchs, à En Félix Macià y Bonaplata que bateje y pose en los costats de la millor locomotora que acaba de possehir, ab grossas lletras de llautó, lo nom de nostra benvolguda ciutat VICH, à fí de que pugam véure satisfets los desitxs espressats ja en 1857, y conclóure aquest mal redactat article ab las mateixas paraulas ab que termenarem la polémica ab lo il-lustrat En Joan Manyé y Flaquer.

«Nosaltres, humils cronistas que havem sigut testimonis de sos sufriments y 'ls havem consignat en la història, nos associem à la alegria general, y tindrém la més viva y cordial satisfacció, si un dia podem afegir uns falaguer apèndice à nostra obra, que ha sigut tan mal compresa.»

Vich 16 Juliol de 1875.

JOAQUIM SALARICH.

PAS AL ART

Molt temps feya que tenia intenció de dir quatre paraules referents á una disposició del Concordat, pero sempre ocupacions personals me privavan de ferho. Mes ara que las oposicions á la plassa d' organista de la parroquia de Nostra Senyora de la Mercé han donat un poch que parlar, bô será que dongui llum sobre aytals oposicions fent sobre-sortir de passada alguns defectes que tindrian de desapareixer per sempre mes.

No han sigut ocutas, no, com deya un periódich d' aquesta ciutat. Si hagués estat en algunes esglésias, per no dir totas, hauria vist lo *cartell* ab las condicions que tenia de reunir l' opositor per pendre part en lo certámen.

Tot alentava á l' artista, tot estava dintre 'l terreno musical menys una cosa qu' es: la imprescindible obligació d' estar ordenat *inter annum*.

Sabuda aqueixa Post-data, diguemho aixís, ghi ha res d' estrany que sols s' en presentés un y encara aquest capellá que te de edat xexanta y pico d' anys? ¿Qué té d' estrany que cap de nostres joves hi haja pres part per mes que se sentin ab sobradás forças per sortir lluhidíssims d' unes oposicions com aquestas, si tenen un cercle de ferro que lliga las alas de sa inspiració? Mentre subsisteixi aquest acort en lo Concordat, serán las oposicions á las plàssas d' organista raquíticas, sense cap interès per 'l públich y sens estimul per la part artística.

Si es veritat que l' art no té patria, ¿tindrà, per desgracia, que vestir ab ropa de determinat? No, no, may. L' art es cosmopolita, es universal. Vinga d' allá hont vinga, mentres sia bô, per nosaltres mereix acceptarlo.

Y cuidado que al dir aixó no s' entengui es mon ánimo dir que ha sigut mal donada la plassa d' organista mes amunt dita: tot menys aixó.

Tocá un baix numerat ab molta exactitud, tocá despresa un tros de música escrita baixantlo mitj «tó» á la segona

vegada. Féu un *pas* deixant sentir lo *seculorum* del tó en que versejava. La pessa de lluhiment fou molt bona per lo seu estil, pero, la veritat, que no agradá á tothom y, fins m' atreviría á dir, que ni al mateix mestre Calvó Puig lo deixá satisfet.

La música de vint anys enderrerà no es la música d' ara, com tampoch ho es lo parlar, com tampoch ho es lo vestir. Avants sols s' anava á la església per devoció fent l' orga una part molt petita. Ara l' orga es indispensable. Allá hont hi há un bon organista hi acut mes la gent. O sino provas. Vé 'l mes de Maria, gahont hi há mes assistència? No vuy dir l' església perquè's diria que ma ploma corrà baix una pressió determinada. Emperò tampoch faltan organistes de tan poch gust que per la «elevació» tocan walssos y polkas que moguts mes aviat per 'l cumpliment que per altra cosa, tocan, per «ofertori», escenes del tot profanas.

¡Oh art musical religiós, com deus llençar llàgrimas de dol al sentir tantas blasfemias!

Per esser un bon músich n' hi há prou en sapiguer com-trapunt y fuga, pero per esser un bon organista, se necessita, á mes de tot això, un inmens amor á l' art.

Jo he vist organista passar tot un dia provant y mes provant registres per fer una nova combinació y deixar l' orga sens haver lograt son intent, pero tornanthi un' altre volta, ó dos ó tres fins haverla trovada. Així se fan los bons organistes. Perque es molt fácil y trenca poch lo cap, tocar sempre *Ueno, corneta, clarins y flautat*. Vol altres efectes, altres combinacions lo gust artístich.

Pera fer sentir una imitació del estil Gounod, viva representació de la música religiosa en el segle XIX, no es indispensable que sos ulls sols s' hajin endressat al cel, ni son cor sols á Déu haje parlat y sas mans sols per elevarlo hanjan servit.

Si voléu música purament religiosa, que fereixi directament lo cor, obriu de bat á bat las pesantes portas del temple; no volgau sapiguer lo nom del opositor; no li mireu lo trajo, no li miréu lo cap que si be no hi porta la corona de la divina gracia, pot portar en son front lo sajell del geni que també sab trobar melodías armónicas universals.

Lo segle XIX ab véu forta crida: ¡avant! ¡pas á la llum!

A sa potenta véu desapareixen las tenebrosas sombras d' altres temps y que sols serveixen ara, pera entorpir lo pas del progrés en tots los rams de la civilisació moderna.

¡Pas al art! cridem nosaltres. Al art que portaten alas de la sagrada inspiració nos fa recorre mons ideals, mons plens de llum que guia nostre esperit y d' armonías que alenta nostra ànima. Al art que inmortalisa á Mozart, Haydn y Beethoven y que corona de lloret la testa del inmortal autor de Romeo y Julieta y de Mireya.

Seguíulo á ell, jovenalla ardida. No deixeu may de socabar los fonaments d' esta lley déspota y arbitraria y fundada sols per lo favoritisme, ja que ella es qui vos tanca ab fortas barras las portas del camp de la lluya.

Tingáu á Gounod per mestre, joves que vocació teniu per á ser organistas; seguiu son istil que ell es la verdadera espressió de la música sacra y ab ell guanyareu la gloria de vostre nom.

Y vosaltres desconeixedors de la verdadera música religiosa, seguiu á est aixam de novells artistas que sols esperan tindre ocassió de fervos sentir sa veu, y obrint l' orga, tingau los registres preparats, y escoltéu que ells fent sortir de las flautas inspiradas melodías, vos farán caure de genollons, plegar las mans, alsar la vista al cel y, voltada ab la esencia de la puresa, pujará á ls peus del Senyor *misericordia mei... misericordia mei.*

Barcelona 29 Juliol 75.

MODEST VIDAL.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Al quatre d' agost pròxim passat morí en Rolighed (en la casa de camp del comerciant Melchior) prop de Kopenhage Hans Christian Andersen, poeta dinamarques, de qui 'ls qüentos han esdevingut bens comuns de tots 'ls pobles cults. Quatre mesos avans celebrá ab honorificas demostracions la setentena diada de son naixement vejent omplert á sa vellesa 'l desitj de ferse célebre que tingué quant noy, puig ha arrivat á esserho universalment.

Nasqué 'l dos d' abril de 1805 en la ciutat d' Odense, capital de l' illa dinamarquesa de Fünen, essent fill únic d' un pobre sabater y d' una mare bondadosa que molt aviat va quedar viuda. Criat en la pobresa estava destinat per aprenent de sastre quant hagués sigut confirmat, mes se sentia ab vocació per altra cosa, volia ferse célebre encara que de son principi topés ab dificultats y pensava que del Teatre li pervindria la celebritat. Ab tretze thalers del Banch nacional, total de sas economías, 'l jovenet que havia crescut mes de lo que á sa edat corresponía, feu camí cap á Kopenhage, era 'l any 1819, y 's presentà al Director del Teatre real per representar durant la temporada d' hivern. No fòu admés, perque era massa desnarit. La fortuna 'l prengué llavors per 'l seu compte y l' hi procurà un protector, que l' envia al Gymnás (Institut de 2.ª ensenyansa) y mes endavant l' hi consegui una pensió del rey per fer sos estudis, á l' Universitat. Allí 'l seu talent natural s' obrí un camí libre: va despertarse 'l poeta. 'L primer ensaig que publicà en 1828 ab 'l titol de *Fussreise nach Amager*. (Viatje á peu cap á Amager), qüento satírich-humorístich, doná l' entonació de Bayron y de Heine per primera vegada á la literatura danesa y promptement s' aná propagant. Dos anys mes tard aparegueren sas poesías á las que uni després de poch un segon volúm. En un viatje, que fèu per aquesta època cap al Nort d' Alemanya, conegué á Chamis-

so (1) en Berlin y á Tieck (2) en Dresde, que l'recomanaren vivament á 'l poble aleman. L' rey li concedí una pensió per viatjar, lo cual l' posá en estat de visitar en 1833, la Fransa, la Suissa y l'Italia. Al tornar á sa patria escrigué l'*Improvisor, O. T. y Nur ein Geiger*, aixís com també alguns dramas.

L'estimació general de que era objecte no havia d' esser rosa sens espines. La crítica l' atacà fortament y l'mortificà en sa nerviosa ambició de gloria fins á tal punt, que 'ls metjes cregueren prudent prescriure l'hi que tornés á viatjar altre vegada. Era l' any 40 en que seguint l'manament dels metjes, se'n aná cap á Italia y després á l'Orient. Aquet viatje l' hi va provar. De retorn á sa patria mes tranquil y sossegat exposá sos recorts de viatje en lo *Eines Dichters Bazar* (Basar d'un poeta) y en lo *Bilderbuch ohne Bilder* (Llibre d'imatges sens imatges). Avans havia publicat *Märchen für Kinder* (Quèntos per criatures) sens cridar l'atenció d'una manera especial, perque la major part dels quèntos eran coneguts y narrats per boca del poble. Quant l'poeta comensá á crear per sa propia fantasia, y á contar aquellas veladas y bonicament picarescas historietas, que ara cercalan per tots 'ls païssos y son igualment entesas per tots 'ls pobles de la terra, es que havia trovat l'camp propí de sa activitat. Quant la crítica malhumorada arronsava las espatllas sobre aquestas menudencias, 'ls cors infantils, tant joves com vells havian ben entés l' tono plà, sensill y profund del autor. A cada diada de Nadal l's regalaba un nou quadern, que era tot una preciosa col-lecció en mans dels

(1) Adalbert von Chamisso o propiament Lluís Carlos Adelaida de Chamisso de Boncourt, poeta alemany y naturalista, nasqué al 27 de Janer de 1781 en lo castell de Boncourt en la Champagne y morí al 21 d'agost de 1838. Emigrá ab sos pares á Berlin l'any 1790. Com a botànich prengué part en un viatje d'exploració de 1815 á 1818 en que doná la volta al mon y era dirigit per Otto de Kotzebue. Publicá varias obras y son quènto *Peter Schlemihl* ha sigut traduhit en moltes llengüas.

(2) Lluís Tieck, poeta y escriptor, nasqué á Berlin al 31 de maig de 1773, morí al 28 d'abril de 1853. Desde 1799 visqué á Jena hont s'unió ab 'ls germans Schlegel, ab Hardenberg, Fichte, Schelling y altres, passá á Italia en 1805, á París en 1817, á Londres en 1818 y després á Dresde hont fou nombrat conceller y també intendent del Teatre real. Desde 1841 visqué á Berlin. Trevallá ab igual èxit com a poeta, novelista y crítich.

afortunats lectors. Així com aquests quèntos no's quedaven en sa casa, sino qu' anavan corrent per tot 'l mon, així també l' seu autor estava casi sempre viatjant; desde 1844 á 1846 visqué en Alemanya, la major part del temps á Berlin y Weimar; en 1846 per terça volta anà cap á Italia, en 1847 cap á Inglaterra, en 1849 cap á Suecia. En Italia tingué principi *Das Märchen meines Lebens* ('L quènto de ma vida); en 1848 aparesqué la novel·la *Die zwei Baronessen* (Las dos baronesas), y l' epopeya mítica *Ahasver*; en 1851 *Reise-skizzen aus Schweden* (Bosqueigs de viatje en Suecia); en 1855 sa autobiografia; en 1857 la novel·la *Sein oder Nichtsein* (Eser ó no esser), y desde 1858 fins á 1861 en quatre petits volums *Neue Märchen und Historien* (Nous quèntos é historias). Després de déu anys de haver fixat son domicili s' despertà en ell altre vegada l' gust de viatjar. Per quarta volta visità l' Italia en 1861, y l' Espanya y l' Afrika en 1862. Per aquest temps comensà á molestarlo una afecció nerviosa; l' any passat encara va fer l' últim viatje de recreo á Alemanya. La colecció de sas obras aparesqué en Kopenha-ge en 23 volums (1853-62); la alemana que ell mateix havia corretjat se conté en 50 volums (Leipzig 1853-72). Al onse d' agost passat tingué lloch l' enterro de las despullas mortals del poeta. Anavan derrera de l' ataut seguint l' dol l' rey y l' princèp de la corona, l' s embaixadors de Suecia y d' Inglaterra, l' s alts magistrats, l' s representants de las arts y de las ciencias y molts cotxos de ciutadans. La reina va enviar per posarla á l' ataut una corona de llor voltada de lliris y la societat d' escriptors de Berlin *Berliner Presse* també regalà un altra corona de llor, en la que hi havia un llàs blanch ab aquesta inscripció:

Du bist nicht todt: schloss auch Dein Auge sich, im Kindesherzen lebst Du ewiglich! (1).

(1) «No has mort: se tancaren tos ulls,
En lo cor dels noys vius eternament.»